

HÜSEYİN Başusta

www.huseyinbasusta.com

1978 yılı iyi ve kötü günleri ile geride bıraktık. Alınmaya çalışılan önlemler rağmen enflasyon baskısı, fiyat artışları ve işsizlik önlenemedi. Geçmiş yıllardan süregelen sorunların ekonomiye getirdiği yükler yanında, 1978 yılında dış para ile ödeme olanaklarının tükenmesi, işlerliği kaybetme tehlikesinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Önemli olan ekonominin işlerliğini kaybetmesi halinde tekrar işlerliğini temini sağlayacak faktörün ağırlığıdır. Bu nedenle 1979 yılında alınacak tedbirlerin bütünlük taşıması, dengeli olması bu nedenlerle büyük önem taşımaktadır.

Yine ülkemizde 1978 yılında fiyat artışları yüzde 70'e ulaştı. Pekli bu olumsuz olaylar peş peşe gelirken ve bu görüntüler ülkemizin hep geriye gidiyor mu hissi verirken ülkemiz büyüyor da geriye mi gidiyor? Bu sorunun cevabı kesin olarak hayırdır. Bu nedenle bu yazımızda önce büyüyen Türkiye'yi rakamlarla anlatmaya çalışacağım bununla birlikte maddiyatın öbür yüzünü ve 1978 yılında görülen olumsuz manzaraları, yine rakamlarla ve istatistiklerin ışığında anlatmaya gayret edeceğim.

BÜYÜYEN TÜRKİYE

Türkiye büyüyor ama biz daha hızlı büyütmem istiyoruz. Bunun için de harclaşıyoruz, üzüliyoruz. Kaç yıldır nereden nereye geldiğimize bakarsak büyüme daha kolay anlaşılıyor. Sorun şu: biz çok geç ve sıfırdan başladığımız için, bizden önce yola koyulanlar çok ilerimize geçtiği için, Türkiye'nin uyanan insanın beklentileri ve arzuların büyük ölçüde için çok kere karşamsarlığı kapılıyor, hiç bir şey yapmadığımızı sanıyoruz.

Bakınız 1950'den bu yana neler oldu Türkiye'ye...

1-Türkiye'nin Gayri Safi Yurtiçi Hâsılası (GSYİH) 1950 yılından bu yana sabit fiyatlarda 5,3 misli büyüdü. Yani 1968 fiyatlarıyla 1950'de 38 milyar olan GSYİH 1977'de 201 milyar fiyatlarıyla 201 milyar cari fiyatlarda 854 milyar liraya yükseldi. Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla bir yıl içinde üretilen mal ve hizmetlerin toplam değeridir. Demek ki biz 25 yılda üretimimizi 5,3 misli büyüttük.

Türkiye'de nüfus yüzde 2,5 artıyor her yıl. O halde biz üretimimizi yüzde 2,5'in üzerine çıkarmazsak, milli hâsıladan kişi başına düşen pay artmaz. Biz bunu da yapmışız. Gayri safi milli hâsıllar 1950 yılında kişi başına 1968 yılı fiyatlarıyla 1.850 lira düşerken, bu rakam 1977'de 1968 fiyatlarıyla 4.821 liraya, cari fiyatlarda 20.534 liraya çıkmış.

Klasik ürümlerimiz büyüdü 1950 yılında 3 milyon ton ürettiyorduk, 1977'de buğday üretimi 16,1 milyon tona çıktı, 1970'den bu yana buğday üretimi yüzde 65 artı. 1950'de 66 bin ton ayçiğedi ürettiyorduk, 1977'de 455 bin ton üretti. Gene de yetmiyor. Ayrıca seke pancarnada 855 bin tondan 8,8 milyon tona, pamuk 118 bin ton ürettiyordük, 1977'de 600 bin tona çıktı. Ama gene de yetersiz. Çünkü bu artışlar ancak sayı hızla artan, yaşama seviyesi yükselen kendi nüfusümüzü bile güç tatmin edebiliyor.

Elektrike durum farkli dedik. 1950'de 71 milyon kw's bize çok geliyordu, bunu 26 kat artırdık. 1977'de 20,5 milyar kw's ürettik Türkiye'de elektrik kısıtlaması neden oluyor.

Temel mallarda da durum aynı. 1950'de demir çelik üretimi 212 bin tondü. 1977'de 3,9 milyon ton oldu. 1950 yılında 396 bin ton çimento üretti. Şimdi 35 katını yani 14 milyon ton ürettiyoruz. 1950'de şeker üretimimiz 137 bin ton idi, bu gün 1 milyon tona çıktı.

Bu gün herkes normal gelen dayanıklı tüketim malları ve otomotiv sanayi mamulleri üretimi 1960'larda başladı.

Şimdi her yıl Türkiye'de 550 bin buzdolabı, 170 bin çamaşır makinesi, 660 bin TV, 60 bin binek otomobili, 6 bin otobüs, 33 bin kamyon ve pikap, 50 bin traktör yapılıyor.

1950'de Türkiye'nin ihracatı 263 milyon dolar idi. 1960'da 463 milyon dolar, 1970'de 588 milyon dolar oldu. Şimdi hedefimiz 2 milyar dolar.

1950 yılında 285 milyon dolarlık ithalat yaptık. Bu rakam 1960'da 468, 1970'de 947 milyon dolar oldu. Şimdi 5 milyarda güc tutuyoruz.

Buraya kadar Türk sanayicileri ve iş adamları demeginin yayın organı olan Görüş'ten yararlanarak büyüyen Türkiye'nin iyimser rakamlarından söz ettik. Birazda maddiyatın tersine bakalım. Bu kadar büyümeye fiyatlar da dayanmadı. Onlarda aldı başını gidiyor.

Örneğin: 1978 Türkiye'sinde basit bir sahil lokantası da bir tavuk yemeği 200 liradan satılmaktadır. Tanım ülkesi Türkiye'de özellikle gıda maddeleri üzerindeki fiyat artışları dar geliri vatandaşların belli-

ÜLKEMİZDE 1977-1978 DÖNEMİNDE TÜKETİCİ FİYATLARINDA YÜZDE 70'E ULAŞAN YÜKSELİŞLER OLDU. İLGİLİLER BU ARTIŞIN AVRUPA ÜLKELERİ İÇİNDE REKOR SEVİYEDE OLDUĞU İDDIASINDADIR.

1978 yılının ardından Türkiye nereye geldi?

ÜLKEMİZDE 1978 YILINDA FİYATLAR YÜZDE 70 ARTTI

Türkiye'de tüketici fiyatlarında 1977-1978 döneminde, yüzde 70'e ulaşan yükselişler oldu. İlgililer bu artışın Avrupa ülkeleri içinde rekor sayılabileceğini söylemektedirler. Çünkü OECD tarafından yapılan bir istatistikten anlaşıldığına göre, aynı dönemde içinde tüketici fiyatları artışları yüzde 1, Lüiksemburg'da yüzde 2, Almanya'da da yüzde 2,5 bir artış gösterdi. OECD istatistiğine göre, Türkiye'de tüketici fiyatlarındaki artış İsviçre'deki 70 kat, Lüiksemburg'dakinin 40 ve Almanya'dakinin 25 kat olarak saptandı. Bu istatistik neticeleri ülkemizdeki fiyat artışlarını anormal düzey olarak karşımız çıkarmıştır.

TÜKETİCİ FİYATLARI BİR YILDA YÜZDE 53,8 ORANINDA YÜKSELDİ

Devlet İstatistik Enstitüsünde yapılan değerlendirmelere göre de Türkiye'de tüketici fiyatlarının 1977 yılının mayıs ayı ile 1978 yılının mayıs ayları arasındaki bir yıl içinde yüzde 53,8 oranında artış tespit edildi.

11 il içinde denetlenen tüketici fiyat endekslerine göre bu dönemde illerin bazlarında en yüksek oranlı artışları Erzurum, Ordu, Samsun'da gerçekleştirildi. Öte yandan 1977 ve 1978 yıllarının ilk 5 aylık dönemlerine ilişkin tüketici fiyatlarının karşılaştırmasında, 1977'de yüzde 10,2 oranındaki büyümenin 1978 yılında yüzde 19,1 düzeyine ulaştığı gözlemlendi.

İl düzeyinde en yüksek oranlı artışlar, 1977 yılının ilk 5 aylık bölümünün de Eskişehir ve Antalya'da 1978'in aynı döneminde Samsun ve Eskişehir'de gerçekleşti.

Devlet İstatistik Enstitüsünde yapılan değerlendirmelere göre, 1978 yılının ilk 5 aylık döneminde 11 ilin tüketici endekslerindeki artışlar şöyle saptandı: Ankara yüzde 18,9, İstanbul yüzde 17,5, İzmir yüzde 16,6, Antalya yüzde 17,8, Bursa yüzde 19,1, Diyarbakır yüzde 19,9, Erzurum yüzde 21,6, Eskişehir yüzde 21,5, Ordu yüzde 18,6, Samsun ise yüzde 22,1.

Son bir yıllık döneme göre ise (1977-1978 mayıs ayları) tüketici fiyat endekslerindeki artışlar şöyle bildirildi:

Ankara yüzde 54,1, İstanbul yüzde 52,3, İzmir yüzde 51,2, Antalya yüzde 50,1, Bursa yüzde 50,5, Diyarbakır yüzde 44,0, Erzurum yüzde 60,4, Eskişehir yüzde 54,0, Ordu yüzde 60,4, Samsun yüzde 59,9, 1978 Haziran ayı içerisinde de toptan eşya fiyatları endeksi yüzde 1,8, Ankara geçiminde endeksi yüzde 3,1, İstanbul geçiminde endeksi ise yüzde 4,1 arttı. İstanbul geçiminde endeksindeki yıllık artış ise yüzde 70,2 oldu.

İSTANBUL'DA PAHALILIK BİR AYDA YÜZDE 6,7 ARTTI

İstanbul'da tüketicilerin geçiminde endeksi Eylül ayında, ağustos göre yüzde 6,7 oranında yükselmiştir.

Hayat pahalılığı anlamına gelen ücretler geçiminde endeksindeki artış, İstanbul Ticaret Odasının verilerine göre Eylül ayında yüzde 63,2 olarak yüzde 51,3 ve 1977 Eylül ayına göre de yüzde 79,2 oranında olmuştur.

İstanbul Ticaret Odasının yapılan açıklamalara göre, ücretler geçiminde endeksinin oluşturan mal ve hizmet gruplarındaki fiyat artışları ise şu şekilde olmuştur:

Besin maddeleri Eylül ayında ağustos'a göre yüzde 6,2 oranında pahalılaştı, 1978 başına göre 40,2 ve 1977 Eylül ayına göre de yüzde 63,2 oranında fiyat artışları göstermiştir.

İnşaat ve aydınlatma maddeleri Eylül ayında ağustos ayına göre yüzde 5,4 oranında pahalılaştı. Bu kesimdeki fiyat artışları yüzde 33,8 ile ev eşyaları yüzde 40,2 ve bir yıl önceye göre de yüzde 82,1 düzeyinde olmuştur.

Giyim eşyası fiyatları ağustos ayına göre yüzde 11,3 oranında yükselirken, yalınbaşına göre yüzde 65,2 ve bir yıl önceye göre de yüzde 98,1 düzeyinde pahalılaştı.

Kira ve ev bakımı sağlanmasında Eylül ayına göre yüzde 10,5 daha çok para harcamak gerekmiştir. Bu yükselme yalınbaşına göre yüzde 87,2 olarak, bir yıl önceki düzeyine göre de artış oranı yüzde 78,1'i göstermiştir.

Adana'da da 1978 yılının ilk ayında tüketici fiyatlarının yüzde 13,4, son bir yıl içerisinde ise yüzde 53,3 oranında artış belirlendi. Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından yayımlanan aylık fiyat endeksleri bulletininde yer alan bilgilere göre yılın son altı ayında Adana'da en fazla fiyat artışları yüzde 33,8 ile ev eşyaları oldu. Bunu yüzde 24,4'le ulaştırma hizmetleri ve yüzde 24 ile kumaş fiyatları takip etti. 1978 yılının ilk altı ayında kültür ve eğlence giderlerinde yüzde 23,9 sağlığı ve bakım hizmetlerinde de 18,4, gıda maddeleri genel giderlerinde 11,5 oranında artış görüldü. Ayrıca son bir yıl içerisinde tarım ve sanayi ürünleri ihracatında program hedeflerinin oldukça gerisinde kalan sanayi ürünleri ihracatı 1977 yılının ilk yarısına göre, yüzde 26 oranında geriledi. Tarım ürünleri ihracatı aynı dönemde yüzde 27,5 arttı. Tarımsal ürünlerin da program hedeflerinin yüzde 14,1, madencilik ve taşeronluk kesimi yüzde 40,1 gerisinde kaldı.

Yukarıda ülkemizin çeşitli yörelerinde verdiğimiz istatistiklerden anlaşılacağı gibi sürekli fiyat artışları nedeniyle yüksek oranında enflasyon süreci içinde bulunan ülkemizde her malın ve hizmetin bedeli sürekli artıyor. Gösterin Devlet İstatistik Enstitüsü milli gelir ön tahminlerine göre Temmuz 1970 itibarıyla GSMH (Milli gelirimiz) ilk kez 1 trilyon aşarak, 1 trilyon 132 milyar 506 milyon liraya ulaştı. Gayri safi yurt içi hâsılda ilk tahminlere göre cari fiyatlarda yüzde 31,8, sabit fiyatlarda ise 3,2'lik bir gelişme saptandı. Gayri safi milli hâsılda ise 1978 yılı ön tahminlerine göre yüzde 31,1 artış gösterdi. Geçen yıl GSMH'de cari fiyatlarda yüzde 2 artış olmuştur.

EMİSYON HACMİNDEKİ ARTIŞ

Türkiye'de son yıllarda enflasyon oranının yüzde 50'ye yaklaşmasında en büyük etkenin izlenen para politikası olduğuna çok bilim adamları savunmaktadır. Bu bilim adamları emisyona hacmindeki artış ile enflasyon oranı arasında bir bağ bulunduğunu savunmaktadır. Bu konudaki görüşlere göre bir yılda yüzde 40-50 oranında emisyondan sağlanan artış yüzde 20-25 oranında doğrudan enflasyon oranı yaratmaktadır. Hal böyle iken yine de hükümetlerin politik nedenlerle emisyona hacminde bir kısıtlama yapmaya yanaşmaları nedeniyle enflasyon tehlikesine karşılık bile piyasalara

karşılıksız fazla miktarda para çıktıkları gözlenmektedir. Son iki yılda emisyondaki artış 2 katına çıktı. Ocak 1977'de 52 milyar lira olan emisyona hacmi, 1978 yılının 17 Kasım'da 112 milyar 200 milyon liraya çıktı. Bu durumda 2 yıllık süre için piyasalara 60 milyar liranın üzerinde kağıt para sürüldüğü görülmektedir. Bu miktarda Cumhuriyet döneminin başından 1977'ye kadar piyasalara çıkarılan kağıt para miktarının da üzerindedir. Sadece 1970 yılı içerisinde emisyondaki artışın 49 milyar lirayı bulması, hükümetin para politikasında ne denli cömert davrandığını göster-

mektedir. Aslında bu durum hükümetlerin finansman kaynakları aramak yerine kolay yolu seçerek Merkez Bankasına yüklenmeye seçmeleri, büyük oranda karşılıksız parayı piyasaya çıkarmalarından ortaya çıkmaktadır. İşte yukarıda ifade etmeye çalıştığımız olaylar nedeniyle ortaya çıkan enflasyon, devallılaşan getirmekte ve devallılaşan ise hayatı pahalılandırarak ekonomiyi yeni enflasyonlara gebe kılan bir fasit daire içine itmektedir. (Bu yazı 1979 yılının ocak ayında kaleme alınmıştır. www.huseyinbasusta.com)